

בין השיח הדבור והשיח
הכתוב: התערבות דבורה
בהבנת הנקרא

ד"ר עמליה בר-און
החוג להפרעות בתקשורת
אוניברסיטת תל אביב

- I. בין השיח הדבור והשיח הכתוב
- II. התערבות דבורה בהבנת הנקרא

רצף ולא דיכוטומיה

לשון דבורה ----- לשון כתובה

מונולוגית בעיקרה

✧ כתבה, מאמר, סיפור
✧ אבל גם – מייל, SMS,
ווטסאפ

אינטראקטיבית בעיקרה

✧ שיחה, דיון, ויכוח
✧ אבל גם – הרצאה, נאום,
סיפור סיפור

לשון דבורה – לשון כתובה

יתרונות

אתגרים

← תוצר

לשון דבורה - יתרונות

אמצעים מילוליים ולא מילוליים 👍

נוכחות הנמענים יחדיו 👍

אינטונציה 👍

שפת גוף 👍

הקשר 👍

לשון דבורה - תוצר

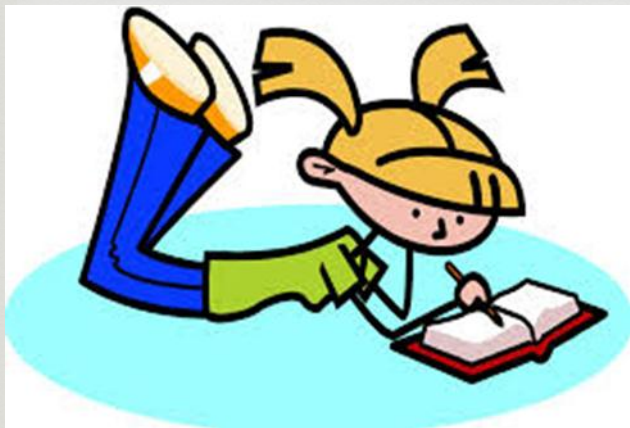
תיהלוך on-line

← שיח מקוטע, לא מאורגן, התחלות שווא

← משפטים קצרים, פשוטים

← משלב לשוני יום-יומי

לשון כתובה

אתגר 🖐️

אמצעים מילוליים בלבד

יתרון 👍

תיהלוד off-line ← תכנון ובקרה

תוצר ←

טקסט דחוס, מאורגן, מבנים לשוניים מורכבים,
משלב לשוני גבוה....

תוצר

לשון כתובה

טקסט דחוס ומאורגן,
מבנים לשוניים מורכבים,
משלב לשוני גבוה....

לשון דבורה

שיח מקוטע, לא מאורגן,
התחלות שווא ; משפטים
קצרים, פשוטים ; משלב
לשוני יום-יומי.....

עליונות הכתב על פני הדיבור?

לשון כתובה

טקסט דחוס ומאורגן,
מבנים לשוניים מורכבים,
משלב לשוני גבוה....

לשון דבורה

שיח מקוטע, לא מאורגן,
התחלות שווא ; משפטים
קצרים, פשוטים ; משלב
לשוני יום-יומי.....

יכולות המשלימות זו את זו!

Olson, 1994

לשון כתובה

הכוח הרפלקסיבי

כלי לחשיבה על השפה
ועל הידע

← אמצעי מרכזי בלמידה

לשון דבורה

הכוח האקספרסיבי

העברת הכוונות
התקשורתיות

← אמצעי תקשורת מרכזי
לאורך החיים

לשון כתובה – אמצעי מרכזי בלמידה

תפקיד קריטי לשיח הכתוב בהעשרת ידע לשוני וידע
עולם (Olson, 1994)

וכן - אמצעי הוראה יעיל:

✓ יש להספיק ללמוד תכנים רבים ומגוונים

✓ ובפרט בלמידה כיתתית

ואולי בגלל כל אלה – פחות מקום / זמן / הזדמנויות לשיח

הדבור?

יום עיון 1.6.15

”הוראת השיח הדבור בחינוך המיוחד”

לתשומת ליבנו

התפתחות השיח הדבור

❧ התפתחות טבעית

❧ כחלק מרכישת השפה

❧ **לא מלמדים לדבר / לשוחח**

הוראת טיפוח השיח הדבור בחינוך המיוחד

1. למה הכוונה?

2. והאם קיימת דיכוטומיה – טיפוח האחד (למשל, הדבור) בנפרד מהשני (למשל, הכתוב)?

היבטים ייחודיים לכל מערכת ומשותפים להן

ייחודי לשיח הדבור

טיפוח תרבות השיחה - היבט חינוכי

ייחודי לשיח הדבור

טיפול כיסורים פרגמטיים-תקשורתיים

התפתחות טבעית

✓ כל עוד מדובר בהתפתחות תקינה

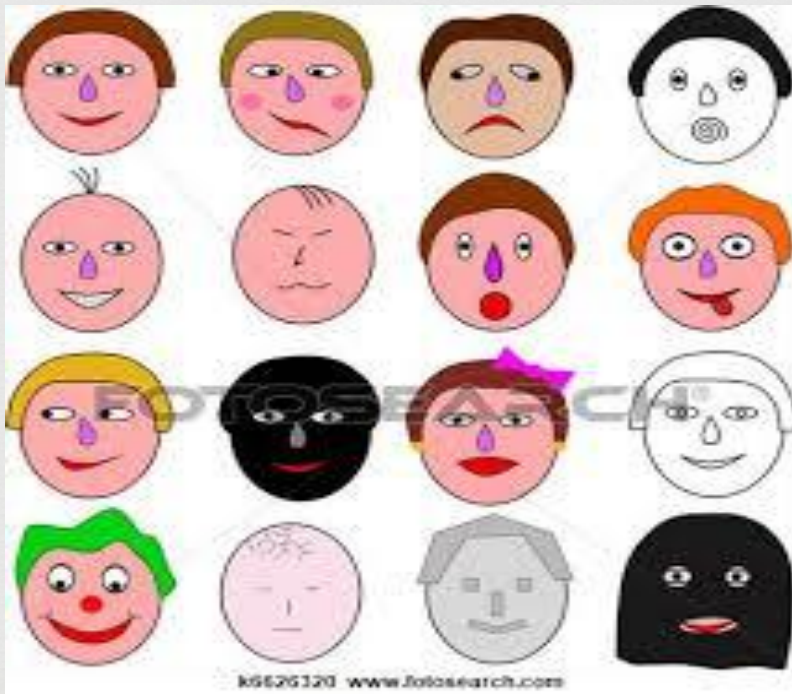
ייחודי לשיח הדבור

טיפוח ההשתתפות בכיתה / בשיחה

✓ היבטים פסיכולוגיים-רגשיים

✓ שונות בין אנשים

השתקן, הדברן, הביישן,
השתלטן, הבטוח בעצמו,
הלא-בטוח בעצמו.....

היבטים משותפים

טיפוח יכולות ההבנה וההבעה של השיח - הדבור והכתוב

✓ השיח הדבור – התפתחות טבעית; וכדאי לעודד,
לטפח

✓ השיח הכתוב – אתגר קשה יותר להשגה....

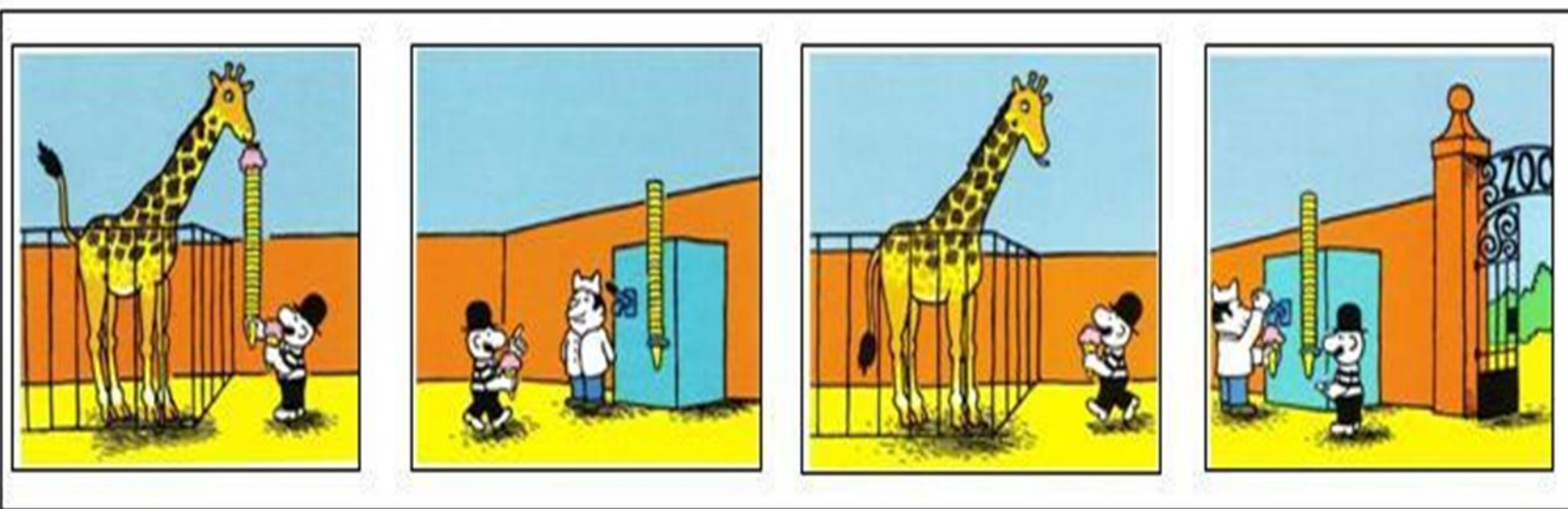
✓ (טיפ) - השיח הדבור ככלי מעולה לקידום יכולות
השיח הכתוב, יכולות הלמידה והרחבת הידע

השיח הדבור בשירות הלמידה #1

הפקת נרטיב

דבור ← כתוב

השיח הדבור בשירות הלמידה #2

דיון כיתתי כמקדים כתיבה של טקסט עיוני

ומה שבין בני עקיבא, הצופים והרצאתנו זו

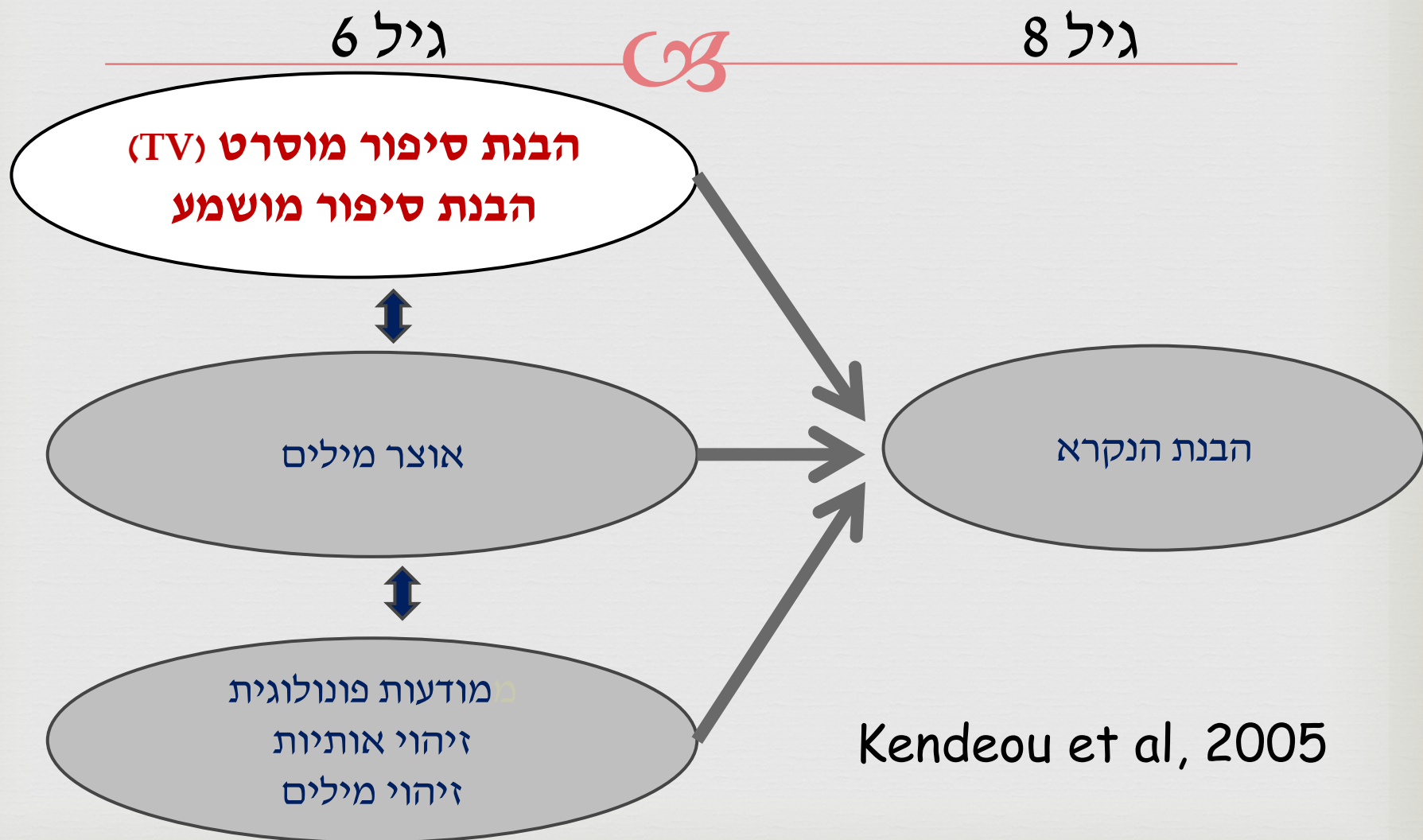
השיח הדבור בשירות הלמידה #3

התערבות דבורה לשם קידום הבנת הנקרא

להלן....

התפתחות הבנת הטקסט

המודל הפשוט להבנת הנקרא

**listening
comprehension**

X

=

**Reading
comprehension**

decoding

Gough & Tumber, 1986

טענות במחקר...

תשומת לב רבה לתפקיד הקידוד / פענוח בהבנת
הנקרא

תשומת לב מועטה יותר לתהליכים של הבנת
הטקסט ולתפקיד הבנת הטקסט המושמע בהבנת
הנקרא

הבנת הטקסט – המושמע או הנקרא

☞ Text Based

מיפוי מילים למושגים והבנת המשמעות של המילים
הבודדות, המשפטים והפסקות

☞ Situation Model / Mental Representation

יצירת ייצוג של המסר תוך השלמת המידע שאינו מוצג בו
ישירות;

היכולת לקשור מנטאלית אירועים שונים בטקסט (ששמעתי /
קראתי) לבין ידע העולם שלי לכדי בניית יחידה שלמה
קוהרנטית

מכאן

❧ תהליכים דומים בבסיס הבנת השיח הדבור והבנת השיח הכתוב (הבנת הנקרא)

❧ הבנת השיח הדבור מקדימה את הבנת השיח הכתוב ומקדמת אותה

ולכן,

❧ חשוב לטפח יכולת זו עוד **טרום** רכישת הקריאה; **תוך** כדי רכישת הקריאה **וכשמתקשים** בקריאה

מחקר התערבות - דוגמא

השפעת הליך שאילת שאלות on line על הבנת נרטיב
בילדים עם התפתחות שפה תקינה בכיתות א-ב

כהן ומועלם, 2015

הבנת סיפור

תהליך דינאמי :

❧ איסוף מידע

❧ אינטגרציה של המידע

❧ תהליכי היסק

❧ עדכון המידע

לארנב יש נזלת / שלמה אבס

לאריה מלך היער היה תמיד ריח מסריח מהפה.

יום אחד הלך האריה ביער, והנה פגש בשועל, בצבי ובארנב.

פתח האריה את פיו ואמר לשועל:

"תגיד לי שועל, איזה ריח יש לי מהפה?"

הריח השועל ואמר מיד:

"יש לך ריח מסריח מהפה, אדוני

האריה."

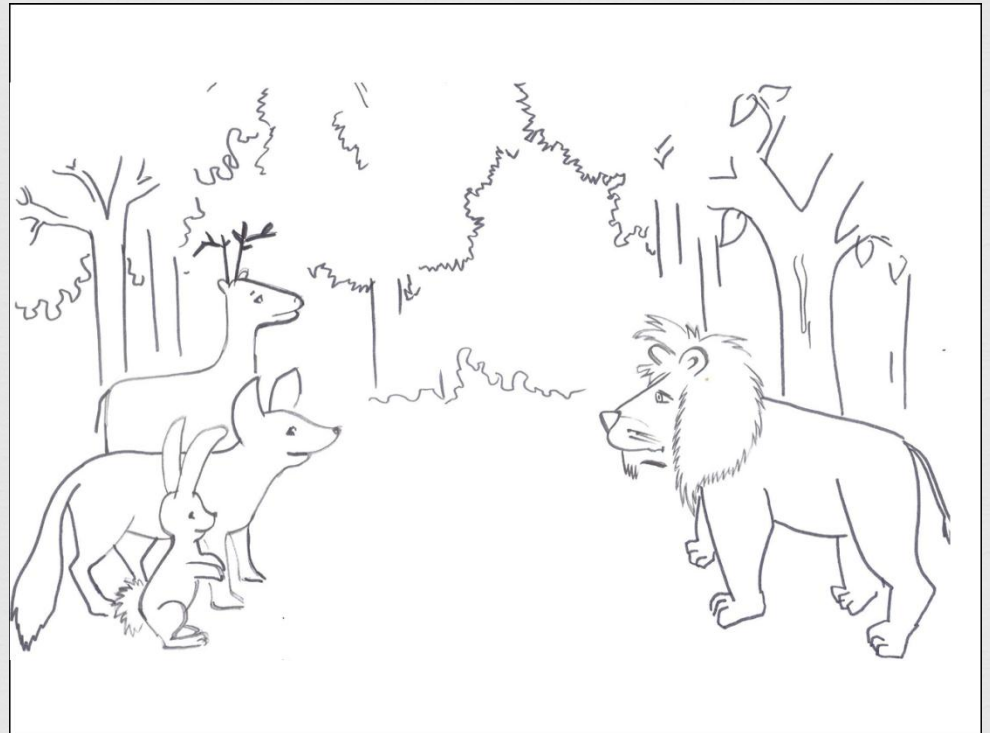
כעס האריה ושאג:

"איך אתה מעז להעליב אותי?!!" ומיד

טרף את השועל.

אינטגרציה

+ היסק

לארנב יש נזלת / שלמה אבס

לאריה מלך היער היה תמיד ריח מסריח
מהפה.

יום אחד הלך האריה ביער, והנה פגש
בשועל, בצבי ובארנב.

פתח האריה את פיו ואמר לשועל:
"תגיד לי שועל, איזה ריח יש לי מהפה?"

הריח השועל ואמר מיד:

"יש לך ריח מסריח מהפה, אדוני
האריה."

כעס האריה ושאג:

"איך אתה מעז להעליב אותי?! ומיד
טרף את השועל.

אז פנה האריה לצבי ואמר לו:
"תגיד לי אתה, איזה ריח יש לי
מהפה?"

השערה
וניבוני

לארנב יש נזלת / שלמה אבס

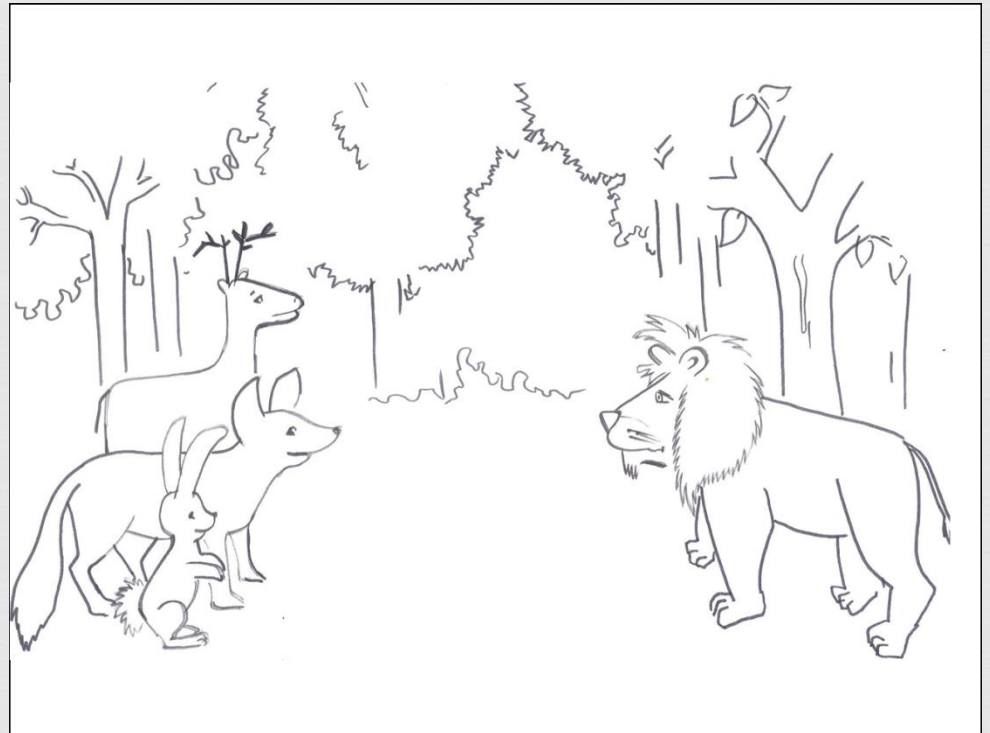
לאריה מלך היער היה תמיד ריח מסריח
מהפה.

יום אחד הלך האריה ביער, והנה פגש
בשועל, בצבי ובארנב.

פתח האריה את פיו ואמר לשועל:
"תגיד לי שועל, איזה ריח יש לי מהפה?"

הריח השועל ואמר מיד:
"יש לך ריח מסריח מהפה, אדוני
האריה."
כעס האריה ושאג:
"איך אתה מעז להעליב אותי?!" ומיד
טרף את השועל.

אז פנה האריה לצבי ואמר לו:
"תגיד לי אתה, איזה ריח יש לי
מהפה?"
הצבי, שראה מה קרה לשועל, אמר
לאריה:
"יש לך ריח נפלא מהפה!"
כעס האריה ושאג:
"אתה שקרן גדול!" ומיד טרף את
הצבי.

ואז פנה האריה לארנב ואמר לו: "תגיד לי
אתה ארנב איזה ריח יש לי מהפה?"

ניסוח / ניתוח הבעיה
(פתרון בעיות)

ואז פנה האריה לארנב ואמר לו: "תגיד לי
אתה ארנב איזה ריח יש לי מהפה?"
אמר הארנב:

"אדוני האריה, אני מאד מצטער: יש לי נזלת
ואני לא יכול להריח כלום. תן לי ללכת
לדרכי; בעוד כמה ימים אבריא, ואז אוכל
להגיד לך איזה ריח יש לך מהפה."

הסכים האריה, והארנב מהר והלך משם. וכך
ניצל הארנב ממות.

קושי בהבנת נרטיב

אחד ההסברים : תיהלוד לא יעיל לאורכו

הצעה להתערבות : תשאל on-line /

Thinking aloud

Carlson et al, 2014; McClintock et al, 2014

תשאול on-line / Thinking aloud

מודלינג של תיהלוד הטקסט

- ✓ בחירה של צמתים מרכזיים בטקסט (לענייננו – סיפור), ותשאול בצמתים האלה
- ✓ סוגים שונים של שאלות:
 - חזרה / הדגשה של המידע
 - שאלות היסק (ניבוי, אינטגרציה, פתרון בעיות, הסבר על רגשות של הגיבור ועוד...)

למשל ---

לארנב יש נזלת / שלמה אבס

לאריה מלך היער היה תמיד ריח מסריח מהפה.

יום אחד הלך האריה ביער, והנה פגש בשועל, בצבי ובארנב.

פתח האריה את פיו ואמר לשועל:

"תגיד לי שועל, איזה ריח יש לי מהפה?"

הריח השועל ואמר מיד:

"יש לך ריח מסריח מהפה, אדוני

האריה."

כעס האריה ושאג:

"איך אתה מעז להעליב אותי?!!" ומיד

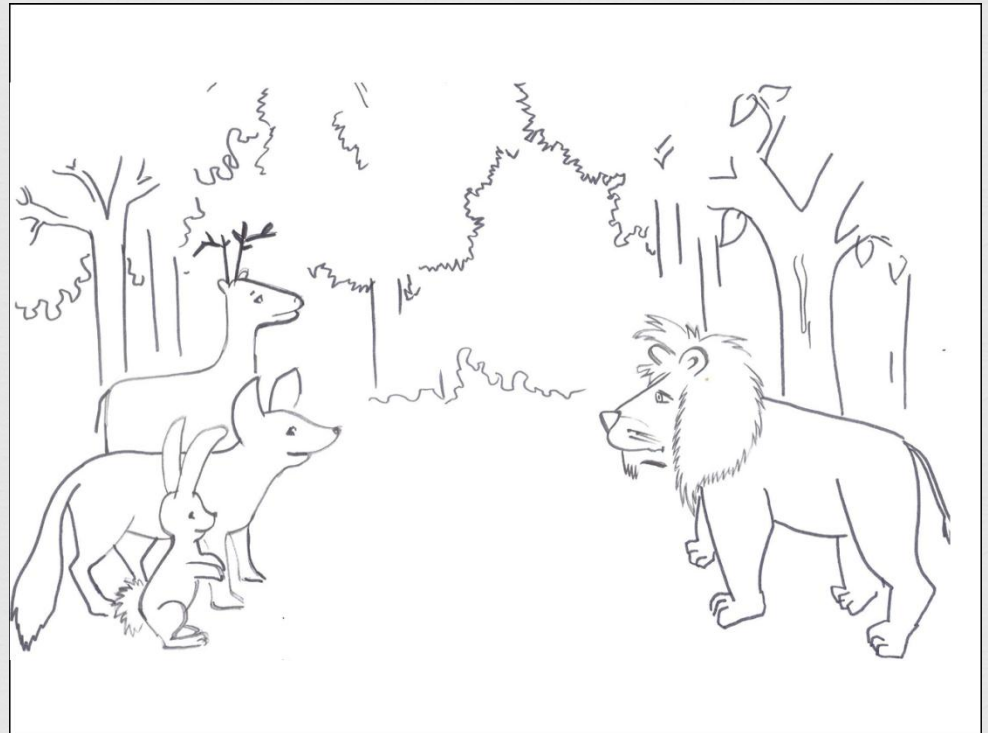
טרף את השועל.

אז פנה האריה לצבי ואמר לו:

"תגיד לי אתה, איזה ריח יש לי

מהפה?"

מה אתה
חושב שהצבי
יגיד?

ואז פנה האריה לארנב ואמר לו: "תגיד לי
אתה ארנב איזה ריח יש לי מהפה?"

מה הבעיה של
הארנב?

ואז פנה האריה לארנב ואמר לו: "תגיד לי
אתה ארנב איזה ריח יש לי מהפה?"
אמר הארנב:

"אדוני האריה, אני מאד מצטער: יש לי נזלת
ואני לא יכול להריח כלום. תן לי ללכת
לדרכי; בעוד כמה ימים אבריא, ואז אוכל
להגיד לך איזה ריח יש לך מהפה."

הסכים האריה, והארנב מהר והלך משם. וכך
ניצל הארנב ממות.

האם באמת
הארנב היה
מצונן?

איך הארנב
ניצל ממות?

תשאול on-line / Thinking aloud

דרך יעילה לקידום ההבנה

McMaster et al, 2012, 2015, Carlson et al., 2014

אך עשויה גם להפריע להבנה....

✓ התערבויות נמצאו יעילות יותר כאשר לא עירבו פענוח,

ובפרט בגילאים צעירים

van den Broek et al, 2001

מטרות המחקר

לבדוק את השפעת התשאול on-line על שחזור שני
סיפורים שונים בכיתות א'-ב'

כלי המחקר

1. לארנב יש נזלת / שלמה אבס
2. סיפור הנעליים / מבדק כיתה א'

אוכלוסייה והליך המחקר

30 ילדים בכיתות א'-ב' (מגזר חרדי)

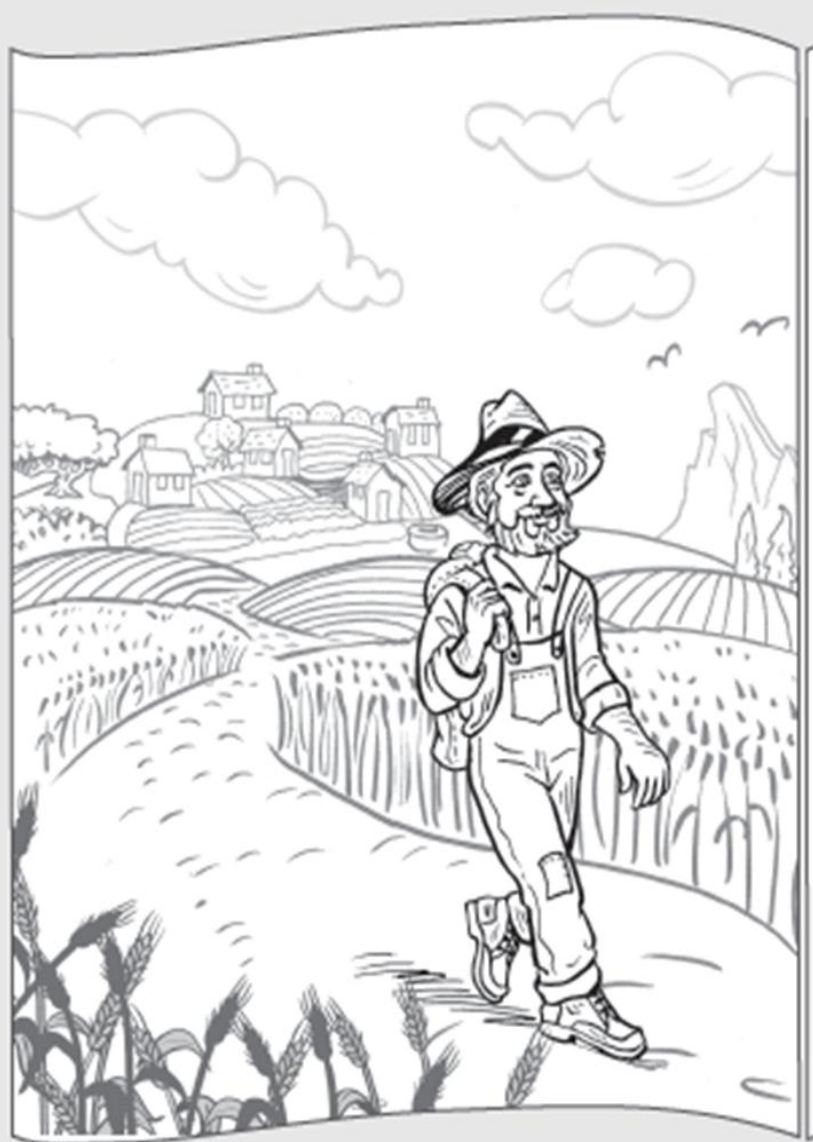
כל ילד **שמע** שני סיפורים: 1) רציף 2) + תשאול

נעליים - רציף	נעליים - תשאול	ארנב - תשאול	נעליים - תשאול	ארנב - רציף
		2	1	ילד א'
2	1			ילד ב'
		1	2	ילד ג'
1	2			ילד ד'
		2	1	ילד ה'
2	1			ילד ו'

all in all

	תשאול	סיפור רציף	
30	15	15	נעליים
30	15	15	ארנב
60	30	30	סה"כ

ספור הנעלים

מעשה באיש אחד שגר בכפר קטן. יום אחד החליט האיש לבקר בעיר הגדולה. הוא רצה לראות את הרחובות ואת הפנאים היפים שבה. יצא האיש מביתו והלך בין שדות ושבילים.

הוא צעד וצעד עד שהתענף והחליט לנוח בשדה לצד הדרך.

לפני שנרדם אמר: "כאשר אקום, אולי אטעה בכוון ולא אזכר את הדרך

אל העיר הגדולה. אעשה לי סימן".

חלץ האיש את נעליו והניח אותן לידו. את הקצה הקדמי של הנעלים

הפנה לכוון העיר הגדולה, והעקבים פנו לכוון הכפר הקטן.

נרדם האיש. כשילשן בא כלבלב למקום, שחק בנעלים והפך את הכוון

שלחן.

מה קרה כשהאיש
נרדם?

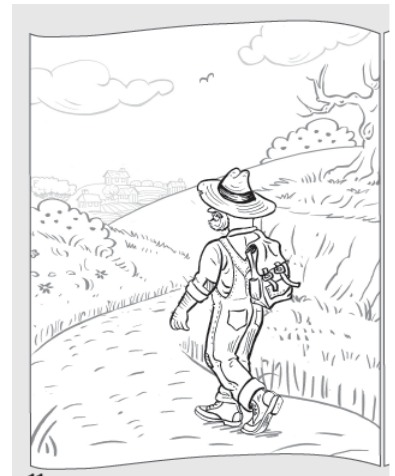
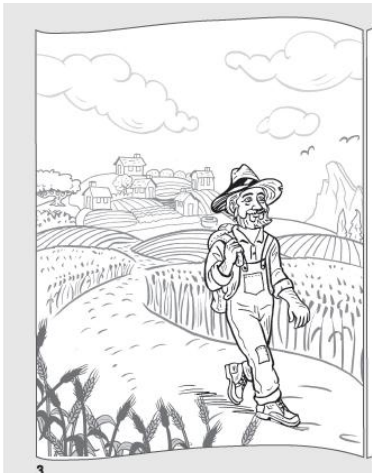
מה יקרה כשהוא
יקום?

כאשר התעורר האיש הוא נזכר בסימן שעשה ושכח. הוא נעל את נעליו,

החל ללכת ולא ידע שכוון הנעלים השתנה.

אל העיר הגדולה האיש פמוכן לא הגיע...

לאן הגיע האיש?

למה האיש החליט לעשות
לעצמו סימן?

אז איזה סימן האיש
עשה?

ציינון השחזור

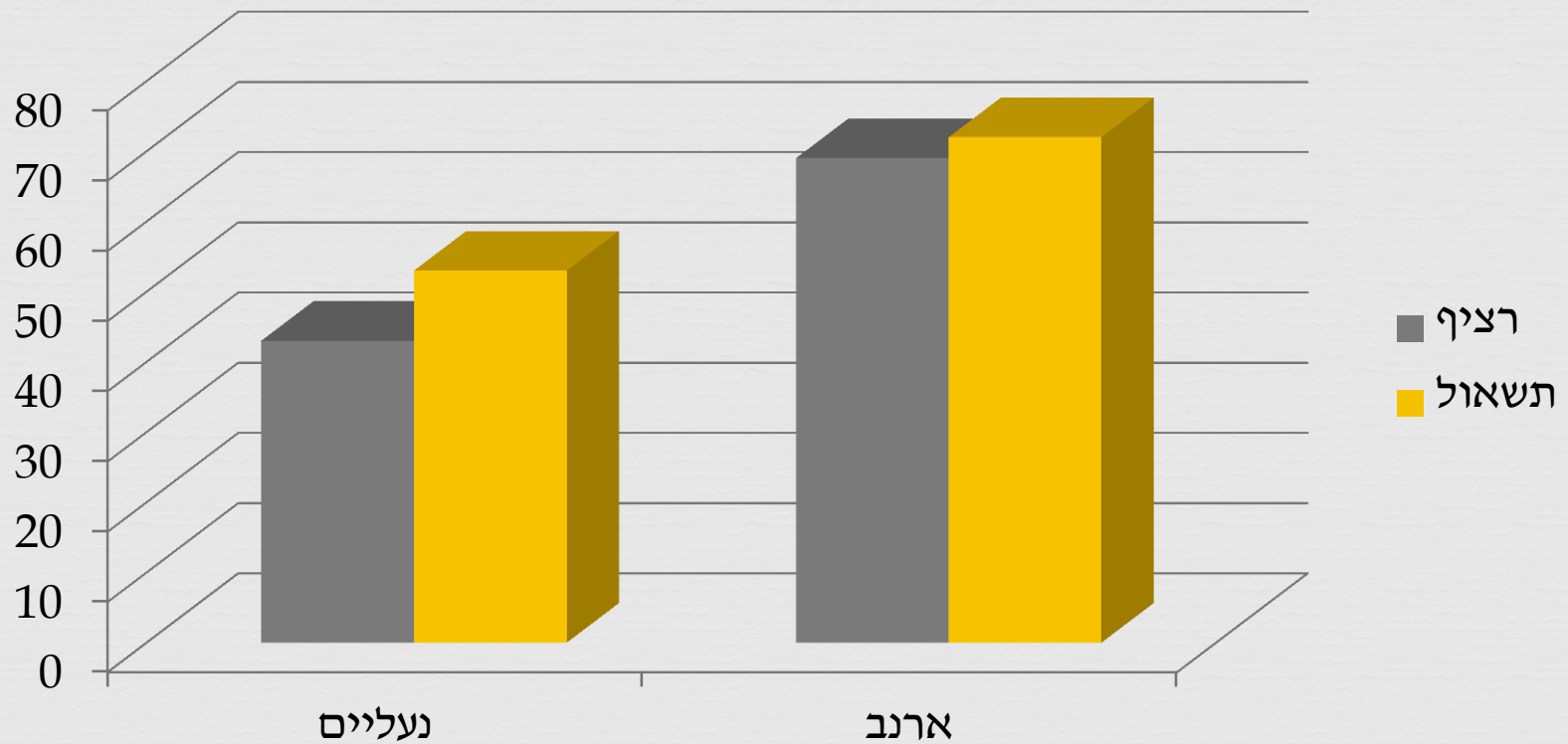

✧ הגדרת מספר יחידות המידע בכל טקסט
כעס האריה ושאג: "איך אתה מעז להעליב אותי?! " ומיד
טרף את השועל (= 3)

← ארנב: 27 ; נעליים: 29

✧ ציון = אחוז יחידות המידע שהוזכרו מסך
היחידות

1) השפעת ההתערבות

1) השפעת ההתערבות

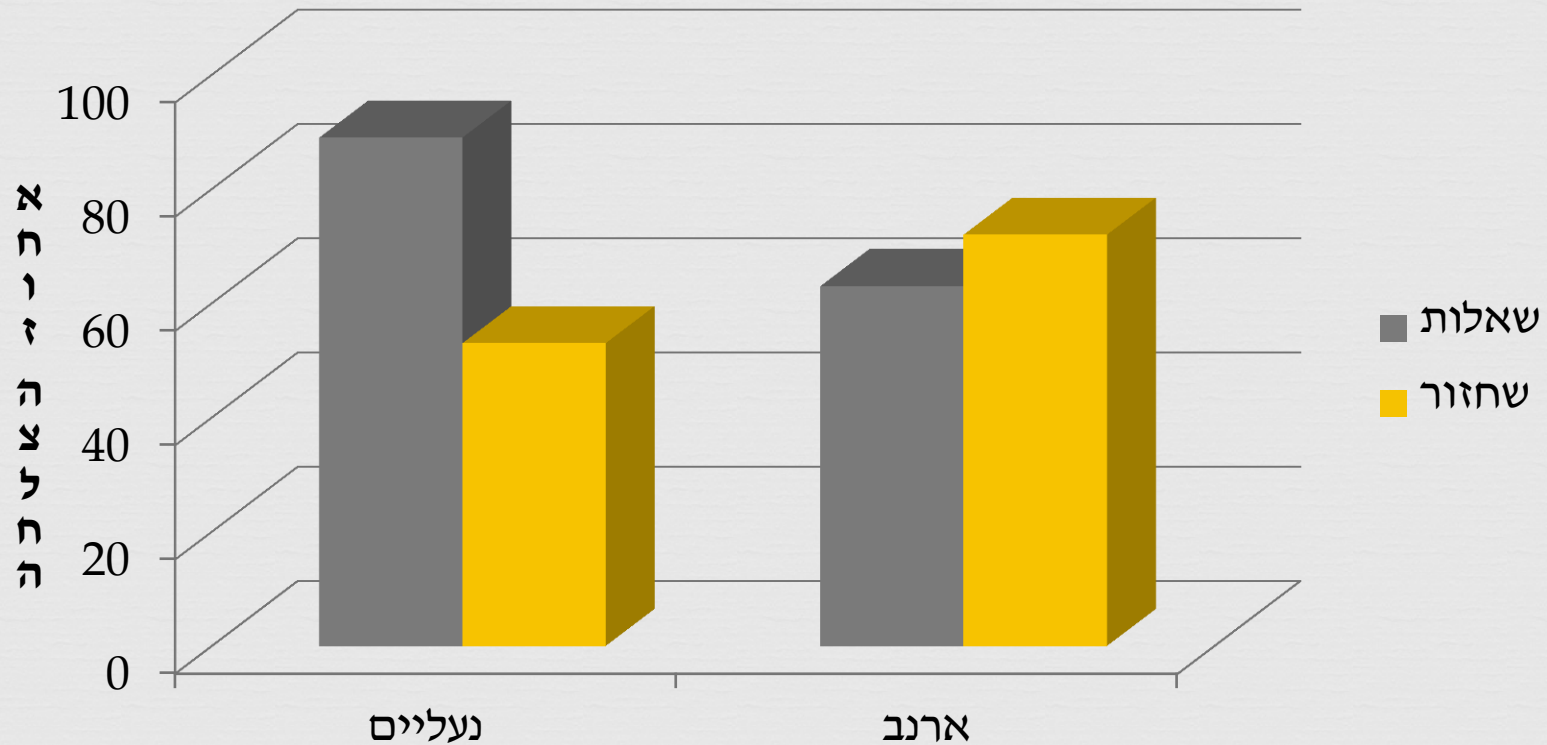

☞ התשאול תרם לשחזור טוב יותר של סיפור הנעליים

☞ לא תרם לשחזור טוב יותר של סיפור הארנב

☞ שחזור הארנב השיג אחוזי הצלחה גבוהים יותר

2) מענה לשאלות לאורך הסיפור – הבנת סיפור (סיפורים בהליך תשאול בלבד)

מה אתה חושב שהצבי יגיד? למה הארנב אמר שיש לו נזלת? "כי הוא מצונק"...

הבנת סיפור לאורכו ושחזורו

סיפור הנעליים

- ✓ שחזור לא מושלם למרות הבנה טובה
- ✓ רכיבי רקע < רכיבי חזית
- ✓ (ואין הכרח לפרטם....)

סיפור הארנב

- ✓ ניתן לשחזר באופן טוב למדיי גם עם הבנה לא מלאה...
- ✓ מבנה סיפורי חזרתי: סיפור בשלוש אפיזודות חוזרות
- ✓ רכיבי חזית < רכיבי הרקע
- ✓ ויש גם "אקשן" והומור...

מה למדנו מהמחקר הנוכחי?

❧ תשאול on-line תורם לשחזור סיפור – אבל לא תמיד

❧ שחזור סיפור מושפע מאופיו של הסיפור

❧ האם התשאול בסיפור הארנב מיותר?

כלל וכלל לא, ולהיפך....

דווקא בשל המורכבות בהבנתו – מזמן דיון, תיהלוד ועיבוד של האירועים תוך כדי סיפורו

דרכים שונות לספר סיפור...

וכלן טובות...

❧ סיפור רציף (הקראה או קריאה)

❧ הסברים ופרשנות תוך כדי ההקראה

❧ תשאול תוך כדי ההקראה – Thinking aloud

- ✓ סיפורים שונים מזמנים דרכים שונות, סגנונות של מספרים, סגנונות של מקשיבים
- ✓ אמהות מספרות: התאמת הסגנון לילד

רודריגז, 2013

וּחְזָרָה לְעֶנְיֵינוּ

❧ קידום הבנת הנקרא דרך השיח הדבור הא
אמצעי יעיל ומומלץ

❧ ניתן ומומלץ לעשות זאת בדרכים שונות –
בהתאם למה שהטקסט מזמן

❧ בפרט בגילאים הצעירים (לא רק) ובפרט
באוכלוסיות חלשות (חינוך מיוחד, מיצב נמוך)

ורק אם נותר זמן...

סיפור ההשתלמות בבית ספר "כפיר" בתל אביב-יפו